

СУБ'ЄКТНА РЕГУЛЯЦІЯ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

В статтє анализируются субъектные факторы развития спортивной одаренности в юношеском возрасте. Представлено результаты исследования ориентации на собственные ценности на разных этапах развития спортивных способностей.

Ключевые слова: спортивные способности, спортивная одаренность, субъектная регуляция.

The subjective determinants of sport gifts in youth age are analyzed in the article. The results of research of orientation on own values at different stages of development of sports skills are presented.

Key words: sport abilities, sport gifts, subjective regulation.

Юнацький вік є тим рубіжним етапом, коли зовнішні регуляційні схеми поступаються внутрішнім, суб'єктним. Особистісні цінності стають основними мотивуючими чинниками, а ресурси особистісного розвитку поповнюються завдяки розвитку здібностей.

Розвиток особистості та розвиток здібностей є взаємозалежними та взаємозумовленими процесами, що визначаються дією соціальних, діяльнісних та особистісних чинників (Д. Б. Богоявленська, Л. С. Виготський, Д. О. Леонтєв, О. М. Леонтєв, А. В. Петровський, С. Л. Рубінштейн) [4; 6; 9; 10; 15; 19]. Провідна роль у цьому процесі належить суб'єктній активності людини та ціннісно-мотиваційним чинникам (К. О. Абульханова-Славська, Б. Г. Ананьєв, Л. І. Анциферова, Л. І. Божович) [1; 2; 3; 5].

Одним із чинників розвитку здібностей вважається високий рівень саморегуляції (О.О. Конопкін), що інтенсивно розвивається в юнацькому віці [8]. У цей період послідовно актуалізується дія соціальних, діяльнісних, особистісних чинників регуляції, що включені у процес самопізнання юнаків, їх професійного та особистісного самовизначення.

Аналіз досліджень зі спортивної психології свідчить, що на початкових етапах занять спортом визначальною є потреба в реалізації цілей, поставлених іншими, а на етапах спортивної майстерності – орієнтація на власні цілі.

Таким чином, перехід від нижчих рівнів розвитку спортивних здібностей до вищих пов'язаний зі зростанням ролі суб'єктних чинників регуляції: від орієнтації на цінності референтних осіб і нормовідповідного виконання діяльності до орієнтації на особистісні цінності, від яких відштовхується мотивування діяльності.

Мета статті – дослідити особливості суб'єктної регуляції розвитку спортивної обдарованості в юнацькому віці; проаналізувати особливості орієнтації на власні цінності на різних етапах розвитку спортивних здібностей.

Показником вищого рівня розвитку спортивних здібностей ми вважаємо *орієнтацію на власні цінності*, що є ознакою спортивної обдарованості та готовності до переходу юного спортсмена у «дорослий спорт».

На думку О. Л. Музики, ціннісна регуляція розвитку – це свідомо регуляція, спрямована на саморозвиток [7; 12]. На рівні суб'єктної регуляції відбувається планування та здійснення саморозвитку на основі рефлексії соціальних стосунків та діяльнісних передумов розвитку здібностей. Процеси, що відбуваються у сферах діяльності і соціальних стосунків висококваліфікованих спортсменів, рефлексуються і впливають на планування подальшого саморозвитку.

Спортсмени вищих рівнів кваліфікації не прагнуть будь-що перемогти у змаганнях і довести, таким чином, перевагу над суперником. Вони оцінюють спортивні успіхи, як можливість для особистісного зростання, самореалізації.

Самостійний, самоактивний пошук нової діяльності і способів її виконання, внутрішня регуляція діяльності, вміння діяти у будь-якій ситуації характеризують діяльнісний компонент мотивації висококваліфікованих спортсменів. Вони вміють цінувати будь-який результат, аналізуючи та використовуючи позитивний і негативний досвід для особистісного розвитку.

Суб'єктивно значущими є ситуації, що дозволяють максимально повно проявити свої кращі особистісні якості; а це можливо лише при виникненні *утруднюючих умов* у ході виконання діяльності.

Розуміння В. О. Моляко утруднюючих умов, як ресурсів суб'єктної активності людини, спонукало нас до подальших досліджень і екстраполяції основних положень цієї теорії з творчої на спортивну діяльність [7]. У ряді психологічних досліджень пошук особистістю шляхів подолання труднощів розглядається, як умова прогресивного розвитку особистості, в тому числі, у спортивній діяльності [1; 3]. Експериментальним шляхом Х. Хекхаузеном доведено вплив перешкод на інтенсивність докладених зусиль та суб'єктивну привабливість діяльності [11]. У контексті спортивної діяльності стимулюючий вплив утруднюючих умов досліджено в працях Р. Найдіффера та А. В. Родіонова, які розглядали внутрішні та зовнішні перешкоди як необхідну умову розвитку вольової регуляції спортивної діяльності [13].

Біографічний аналіз та експериментальне моделювання регуляції розвитку спортивних здібностей дозволило вивчити особливості суб'єктної регуляції у спортсменів різних рівнів, виділити етапи та умови її формування.

Високий рівень розвитку рефлексії спортсменів та «довільність» мотиваційної регуляції (самостійна постановка мети, виконання діяльності та оцінка незалежно від виду завдання) створюють можливості для зростання ролі суб'єктної регуляції розвитку спортивних здібностей. Усвідомлення спортсменами значущості власних зусиль та

особистісно-вольових якостей у розвитку здібностей, сприяють зростанню ролі суб'єктних чинників регуляції (28,85% спортсменів-розрядників, 80,84% спортсменів вищих рівнів кваліфікації).

Виокремлено такі показники суб'єктної регуляції у спортивній діяльності: впевненість у можливості розвитку особистісних якостей, а не лише спортивних умінь; переконаність у тому, що основним результатом тривалих спортивних тренувань є особистісне зростання, а не лише кількісні показники; здатність використовувати, розвивати та збагачувати особистісні ресурси; саморозвиток особистості на основі рефлексії соціальних та діяльнісних компонентів здібностей; самостійний пошук нових способів виконання завдань та сфер для саморозвитку; внутрішнє регулювання діяльності; вміння аналізувати та використовувати досвід (успішний і неуспішний) для особистісного розвитку.

Зазначимо, що особливості суб'єктної регуляції вивчалися здебільшого на матеріалі досліджень спортсменів вищих рівнів кваліфікації; хоча, ознаки цього рівня регуляції виявлено також у спортсменів-розрядників, які без труднощів називають наявні особистісні якості (сила волі, наполегливість, працелюбність тощо). Однак, більш детальні дослідження та експертне оцінювання доводять, що названі риси особистості не закріпилися у свідомості спортсменів-розрядників, а тому не набули статусу суб'єктних цінностей, є декларованими.

Ми намагалися більш детально дослідити групу спортсменів, які за результатами біографічного аналізу знаходяться на рівні суб'єктної регуляції, а за результатами експертного оцінювання – на соціальному або процесуальному. У результаті тривалого спостереження нам не вдалося виявити ознаки ціннісної регуляції у поведінці таких спортсменів. Ми вдалися до повторного використання методу біографічної бесіди. Виявилось, що названі якості закріпилися, як декларовані цінності, внаслідок наслідування зразків поведінки більш успішних спортсменів. Для прикладу розглянемо частину бесіди з досліджуваним І. П. (легка атлетика, II розряд):

– Я сміливий, наполегливий, працелюбний, маю силу волі, йду до кінця...
– Що свідчить про наявність у тебе цих якостей?
– Мій старший брат, теж спортсмен, казав, що спортсмен повинен бути сміливим і завжди йти до кінця. А старші, як проводять з нами тренування, кажуть, що необхідно бути наполегливим і мати силу волі. –А працелюбність? Тренер каже, що без бажання працювати нічого не вийде.

– Ти проявляєш ці якості? Я ще вчуся, як буду такий, як вони у спорті, обов'язково таким буду. На моєму рівні це все ще ранувато...

– Що ти робиш, щоб стати таким, як вони? Я ж теж спортсмен: це тільки за фізичними якостями ми різні, бо я ще не навчився, а в спорті всі наполегливі і сильні. Просто одним везе, навіть, без важкої роботи, а іншим, таким як мені, чомусь ні. Працюють всі однаково, однакову кількість роботи робимо, але одні завжди виграють, а я – тільки іноді».

Таким чином, можна стверджувати, що потреба в особистісному зростанні, яка у таких спортсменів чітко вербалізується, не є спонукою до діяльності, а інколи трансформується в агресивні тенденції розвитку. Особистісна регуляція спортсменів-розрядників, сформована на основі інших видів діяльності (в основному у сфері міжособистісних стосунків), функціонує виключно в них, є формою суспільних цінностей і ознакою соціальної регуляції. Окрім того, суб'єктні цінності, за О. Л. Музиною, – це усвідомлені успішні стратегії досягнення успіху [7], а декларовані особистісні якості спортсменів-розрядників, на їхню думку, не обов'язково ведуть до успіху в діяльності, а тому не є значущими.

Лише у поодиноких випадках виявилось, що поведінка спортсменів, які ще не мають високих спортивних результатів і декларують потребу в особистісному зростанні, характеризується високим рівнем суб'єктності. Відмінності у результатах біографічної бесіди та експертного оцінювання зумовлені соціальними експектаціями тренера щодо поведінки спортсменів-новачків. Тривалі спостереження за поведінкою такої групи спортсменів та їх взаємодією з тренером, дозволяють стверджувати, що за наявності соціального оточення, здатного поцінувати успіхи, та включення у спільну діяльність зі значущими однолітками, розвиток спортивних здібностей відбувається значно інтенсивніше, ніж у переважної більшості юнаків-спортсменів.

Аналіз висловлювань та поведінки спортсменів, у яких виявлено ознаки суб'єктної регуляції розвитку спортивних здібностей, дає змогу виділити такі особливості усвідомлення особистісних якостей:

- висококваліфіковані спортсмени виділяють значно більше особистісних якостей (9–12) порівняно зі спортсменами-розрядниками (2–6);
- співвідношення актуальних та бажаних особистісних якостей у спортсменів різняться: висококваліфіковані прагнуть розвинути нові якості, яких значно більше, ніж наявних (на 3–4), а спортсмени-розрядники хочуть лише поліпшити 2–3 існуючі;
- спостерігаються гендерні відмінності в інтерпретації особистісних якостей: 72% юнаків і 18,2% дівчаток наголошують на позитивному впливі «негативних» якостей на спортивну діяльність (впертість, вибуховість), а 63,6% дівчаток і 36% юнаків – на перенесенні якостей спортсмена в інші види діяльності (життєва витривалість, боротьба з труднощами);
- примітно, що більшість висококваліфікованих спортсменів (84,78%) вважають особистісний розвиток одним із результатів спортивної діяльності, а 82,6% спортсменів високої кваліфікації відносять особистісні якості до спортивних умінь.

Біографічний аналіз, повторні дослідження та тривалі спостереження за поведінкою спортсменів дозволили вивчити особливості розвитку суб'єктної регуляції (табл. 1). Відзначимо, що розвиток суб'єктної регуляції можливий при розвиненості інших її рівнів (соціальної та процесуальної). Розвиток суб'єктної регуляції передбачає певну послідовність: наслідування успішних спортсменів, експериментування з різними регуляційними схемами, усвідомлення досяжності високих спортивних

результатів, селекцію та відбір ефективних прийомів і способів виконання вправ, перенасичення одноманітною діяльністю і пошук нового в ній, включення нових елементів у тренувальний процес, усвідомлення обмеженості особистісного розвитку в окремій сфері.

Початковим етапом розвитку суб'єктної регуляції є *наслідування стилю поведінки успішних спортсменів, примірювання різних соціальних ролей*. Спортсмени-початківці, копіюючи поведінку успішних спортсменів, повторюють і їх висловлювання, в тому числі, роль особистісних якостей у досягненні спортивного успіху. Прагнення задовольнити потребу у схваленні, спонукає цих спортсменів до частого повторення і використання у самоописах запозичених висловлювань.

Таким чином, особистісні якості успішних спортсменів стають цінними і для спортсменів нижчого рівня. Поступово ці якості з розряду декларативних можуть набути ознак суб'єктних цінностей. Разом з тим, періодичні успіхи у спробах повторити поведінку успішних спортсменів створюють умови для *усвідомлення досяжності високих спортивних ідеалів* і для формування мотивації досягнення спортивного успіху.

Таблиця 1.

Психологічні особливості суб'єктної регуляції розвитку спортивних здібностей в юнацькому віці

Етап розвитку здібностей	Мотивація	Потреба	Особливості діяльності	Результат
	Цінності			
Початковий	орієнтація на цінності більш успішних спортсменів	потреба у схваленні, потреба у визнанні	наслідування успішних спортсменів, експериментування з різними регуляційними схемами	Усвідомлення досяжності високих спортивних результатів
	<i>Довести іншим</i>			
Спеціалізації	орієнтація на процес діяльності	потреба у набутті операційного досвіду	селекція та відбір ефективних прийомів і способів виконання вправ	Перенасичення одноманітною діяльністю і пошук нового
	<i>Спробувати по-своєму</i>			
Вищої спортивної майстерності	орієнтація на власні цінності	потреба в особистісному зростанні	включення нових елементів у тренувальний процес	Усвідомлення обмеженості особистісного розвитку в окремій сфері
	<i>Довести собі</i>			

Спілкування з успішними спортсменами дозволяє засвоїти різні форми і способи поведінки на вербальному рівні, однак *відбір доцільних та індивідуально прийнятних моделей поведінки у спорті шляхом варіювання прийомів та способів виконання вправ*

відбувається лише у діяльності, у процесі виконання поставлених тренером завдань. Йдеться про повторення, а згодом удосконалення та досконале виконання елементів діяльності, що відрізняють спортсменів один від одного. Виникає ситуація, коли спортсмен, наслідуючи поведінку інших, обирає важливі елементи, намагається їх повторити, навчитися виконувати технічно правильно і відпрацювати, оволодіти ними досконало. Такий процес вимагає тривалих тренувань, є одноманітними за своєю природою. Таким чином, на певному етапі обов'язково виникає *перенасичення одноманітною діяльністю*, що призводить спортсмена до *пошуку нового в ній* (нові види, форми тренувань, нові вправи, рухи тощо).

Включення нових елементів у тренувальний процес дозволяє спортсмену гарантовано отримати визнання не за результат чи правильне виконання, а за прояв особистісних якостей. Причому, як свідчать результати досліджень, таке визнання цінується самими спортсменами значно вище (у тому випадку, якщо вони мали досвід поцінування їх досягнень чи вмінь). У цьому випадку можна говорити про вплив чинників суб'єктної регуляції на поведінку спортсменів.

Аналіз результатів біографічного дослідження спортсменів з ознаками суб'єктної регуляції та експертного оцінювання поведінки тренерами, дозволяють нам робити такі висновки.

Таким чином, суб'єктна регуляція є ознакою висококваліфікованих спортсменів, однак, її формування починається на етапі соціальної регуляції, шляхом включення у спільну діяльність спортсменів-розрядників та спортсменів вищих рівнів кваліфікації.

На основі порівняльних досліджень спортсменів виділено такі особливості регуляції обдарованих спортсменів: суб'єктна активність в діяльності з утруднюючими умовами, перенесення цінностей та особистісних якостей, засвоєних у спорті, на інші види діяльності, орієнтація на власні критерії оцінки спортивних результатів.

Суб'єктна активність в діяльності з утруднюючими умовами. Оволодіння спортивною діяльністю та розвиток здібностей у ній супроводжується виникненням ряду труднощів суб'єктивного та об'єктивного характеру. У вивченні поведінки спортсменів в утруднюючих умовах ми спиралися на роботи К. О. Абульханової-Славської, В. О. Моляко, Р. Найдіфера, А. В. Родіонова, Х. Хекхаузена, які розглядали прагнення і готовність до долання внутрішніх і зовнішніх перешкод як показник особистісного розвитку людини, в тому числі і в спорті [1; 11; 13; 18; 21].

Для перевірки припущення про використання різних способів подолання труднощів на різних рівнях ціннісно-мотиваційної регуляції нами проаналізовано причини виникнення утруднюючих умов на різних етапах оволодіння спортивною діяльністю та атрибуція утруднень спортсменами різних рівнів.

Встановлено, що спортсмени-початківці сприймають утруднюючі умови як зовнішні та блокуючі активність фактори і проявляють в таких умовах мотиви уникнення невдачі. На рівні оволодіння діяльністю атрибуція утруднень не залежить від об'єктивних показників успіху-невдачі, а зумовлюється кількістю докладених спортсме-

ном зусиль до вирішення певної проблеми (значні зусилля – перешкоди сприяють розвитку здібностей, незначні зусилля – перешкоди блокують розвиток).

Так, якщо спортсмен вважає, що доклав багато зусиль до виконання певного завдання, він стверджує, що перешкоди сприяють розвитку його здібностей. Якщо для спортсмена виконання певного завдання виявилось не складним, він переконаний, що труднощі у спортивній діяльності знижують її ефективність.

Висококваліфіковані спортсмени розуміють утруднюючі умови як можливість для прояву вольових якостей і розвитку власних здібностей. У них виникає потреба в утрудненнях, а при їх відсутності спортсмени вдаються до пошуку суб'єктивних перешкод (здебільшого, у вигляді завищених вимог). Уміння оперативно регулювати діяльність в утруднюючих умовах проявляється в ситуаціях спортивних змагань і є одним із вирішальних у розвитку спортивних здібностей.

Аналіз результатів дослідження спортсменів вищих рівнів кваліфікації дозволив нам виділити основні типи утруднень, з якими вони стикаються: недостатність підготовки (через брак часу, устаткування, старанності); сильний суперник чи високий рівень змагань; недостатність технічної підготовленості для виконання окремих завдань; травматизм; необхідність виконання нових завдань; часові обмеження у виконанні завдань; лінощі; відсутність фортуни; фізіологічні труднощі; невпевненість тощо.

Незважаючи на перераховані типи утруднень, умови можуть об'єктивно існувати, однак віднесення певної ситуації до утруднюючої носить суто суб'єктивний характер. Зазначимо, що ретроспективний аналіз власної поведінки в утруднюючі умовах, як правило, слугує для обґрунтування необхідності введення нових елементів у діяльність.

Детальний аналіз типів утруднень, що виникають у спорті, дозволяє виділити типи утруднюючих умов, специфічних для кожного рівня регуляції, які дозволяють перейти на вищий рівень регуляції. Так, на рівні *соціальної регуляції* основні утруднення пов'язані з: нерелевантним самооцінці зовнішнім підкріпленням тренера та однолітків; основними способами подолання цих труднощів є досконале виконання окремих елементів діяльності, за які й планується отримати схвалення.

Причинами труднощів на рівні *процесуальної регуляції* часто є недоліки фізіологічного характеру, інтелектуального розвитку або ж недостатні зусилля при фізичній підготовці, подолання яких можливе шляхом прояву певних особистісних якостей (сила волі, наполегливість тощо).

Рівень *суб'єктної регуляції* пов'язаний із виникненням проблем результативного (відсутність високих результатів) або ж особистісного (суб'єктивне знецінення окремих результатів) характеру; подолання подібних труднощів можливе при максимальній внутрішній мобілізації та використанню особистісних ресурсів.

Таким чином, виникнення утруднень є невід'ємною умовою спортивної діяльності, а подолання цих труднощів дозволяє спортсмену перейти на вищий рівень регуляції. Основним способом подолання труднощів у спорті ми, разом з Р. Найдіффером та

В. Й. Степанським, вважаємо використання ресурсів мотиваційної регуляції (постановка цілей, виконання та аналіз результатів діяльності) [13].

Перенесення цінностей та особистісних якостей, засвоєних у спорті, на інші види діяльності. Розвиток спортивних здібностей та включення їх у структуру загальної обдарованості передбачає перенесення цінностей, засвоєних в одному виді діяльності на інші. В цьому контексті особливої ваги набуває положення С. Л. Рубінштейна про те, що спеціальні здібності (у нашому випадку, спортивні) розвиваються як окремі сторони загальної здібності до засвоєння досягнень людської культури і подальшого розвитку [19].

Взаємозв'язок загальних і фізичних здібностей людини підтверджено у роботах К. К. Платонова, а в дослідженнях В. Г. Норакидзе експериментально доведено вплив якостей, які сформувалися у спортивній діяльності, на інші види активності людини [14; 16]. У роботах І. Полонського поширення суспільно-корисної активності з однієї сфери на іншу отримало назву «закону збереження суспільної активності» [17].

У юнацькому спорті перенесення цінностей та особистісних якостей відбувається на різних рівнях регуляції та етапах оволодіння діяльністю. Так, на рівні соціальної регуляції, коли розвиток спортивних здібностей недостатньо високий, спортсмени приносять у спорт вміння і якості, розвинені в інших сферах (міжособистісні стосунки та навчальна діяльність). Рівень процесуальної регуляції характеризується перенесенням регуляційних схем та цілеспрямованості поведінки. На рівні суб'єктивної регуляції відбувається перенесення соціальних, діяльнісних та особистісних цінностей на сфери активності людини.

Таким чином, перенесення здібностей проходить такі етапи розвитку: привнесення цінностей та особистісних якостей з інших видів діяльності → використання окремих регуляційних схем, засвоєних раніше (у сфері міжособистісних стосунків, у навчанні), їх адаптація та удосконалення → перенесення особистісних якостей, стратегіальних тенденцій зі спорту в інші сфери діяльності.

Орієнтація на власні критерії оцінки результатів діяльності. В ході дослідження було встановлено, що спортсмени вищих рівнів кваліфікації значно частіше за спортсменів-розрядників орієнтуються в діяльності на досить високі критерії оцінки результатів, які суб'єктивно склалися. При цьому, спортивний результат сприймається, як важливий, якщо він значно вищий за попередні, або повторився після тривалої перерви. Основними критеріями оцінки результатів діяльності для висококваліфікованих спортсменів є такі:

- складність змагань та рівень суперника (важливим результатом вважається той, який отримано у боротьбі з сильними суперниками; високий показник на змаганнях низького рівня не вважається досягненням);
- заслужений результат (важливим вважається будь-який результат, до якого вела складна підготовка; так, якщо добре підготовлений спортсмен показує не дуже високий результат, одразу з'являється інший критерій – старанність, видовищність тощо);

- використання внутрішніх ресурсів для досягнення успіху (важливим вважається будь-який результат, отриманий шляхом надзвичайної внутрішньої мобілізації, супроводжувався долаттям внутрішніх перешкод тощо);
- прогрес у результатах діяльності (важливим є той результат, який кращий за кілька попередніх);
- досконале виконання окремих елементів діяльності (результатом вважається правильне поетапне виконання завдання або ж досконале виконання проблемних елементів);
- емоційне задоволення від процесу виконання поставленого завдання (важливим вважається суб'єктивне відчуття правильного та красивого виконання вправи).

Використання власних критеріїв оцінки результатів пов'язане з феноменом планування та оцінки ймовірних результатів та їх умов. У зв'язку з цим, розглянемо два типи ситуацій: 1) суб'єктивний критерій дозволяє оцінити діяльність вище за реальний результат; у таких випадках часто діють механізми психологічного захисту, знижується ціль на наступні змагання, хоча й з'являється можливість диференційовано оцінити власну діяльність; 2) суб'єктивний критерій применшує значущість отриманих результатів, що може сприяти формуванню мотивації уникнення невдачі, але з іншого боку – розвивати самокритичність і постановку нових більш високих цілей. Таким чином, планування та оцінка ймовірних результатів може по-різному впливати на розвиток здібностей спортсменів.

Таким чином, усвідомлення спортсменами значущості власних зусиль та особистісно-вольових якостей у розвитку здібностей сприяють зростанню ролі суб'єктивних чинників регуляції. Виокремлено такі показники суб'єктивної регуляції в спортивній діяльності: впевненість у можливості розвитку особистісних якостей, а не лише спортивних умінь; переконаність у тому, що основним результатом тривалих спортивних тренувань є особистісне зростання, а не лише кількісні показники; здатність використовувати, розвивати та збагачувати власні особистісні ресурси; саморозвиток особистості на основі рефлексії соціальних та діяльнісних компонентів здібностей; самостійний пошук нових способів виконання завдань та сфер для саморозвитку; внутрішнє регулювання діяльності; вміння аналізувати та використовувати досвід (успішний і неуспішний) для особистісного розвитку.

Розвиток суб'єктивної регуляції передбачає певну послідовність: наслідування успішних спортсменів, експериментування з різними регуляційними схемами, усвідомлення досяжності високих спортивних результатів, селекцію та відбір ефективних прийомів і способів виконання вправ, перенасичення одноманітною діяльністю і пошук нового в ній, включення нових елементів у тренувальний процес, усвідомлення обмеженості особистісного розвитку в окремій сфері.

На основі порівняльних досліджень спортсменів виділено такі особливості ціннісно-мотиваційної регуляції розвитку здібностей висококваліфікованих спортсменів: суб'єктивна активність в діяльності з утруднюючими умовами, перенесення цінностей та

особистісних якостей, засвоєних у спорті, на інші види діяльності, орієнтація на власні критерії оцінки спортивних результатів.

Використані літературні джерела

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Борис Герасимович Ананьев. – СПб. : Питер, 2002. – 288 с. – (Мастера психологии).
3. Анцыферова Л. И. К психологии личности как развивающейся системы / Людмила Ивановна Анцыферова // Психология формирования и развития личности / отв. ред. Л. И. Анцыферова. – М. : Наука, 1981. – С. 3–19.
4. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Диана Борисовна Богоявленская. – М. : Академия, 2002. – 320 с.
5. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка / Лидия Ильинична Божович // Изучение мотивации поведения детей и подростков / под ред. Л. И. Божович и Л. В. Благоннадежиной. – М. : Педагогика, 1972. – С. 7–44.
6. Выготский Л. С. Психология / Лев Семенович Выготский. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2002. – 1008с. – (Мир психологии).
7. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / [за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики]. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.
8. Конопкин О. А. Общая способность к саморегуляции как фактор субъектного развития / Олег Александрович Конопкин // Вопросы психологии. – 2004. – № 2. – С. 128–135.
9. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – 2-е изд., стер. – М. : Смысл : Академия, 2005. – 352 с.
10. Леонтьев Д. А. От социальных ценностей к личностным : социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности / Дмитрий Алексеевич Леонтьев // Вестник Московского университета. Сер. 14, Психология. – 1996. – № 4. – С. 35–44.
11. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – 2-е изд. – СПб. : Питер ; М. : Смысл, 2003. – 860 с. : ил. – (Мастера психологии).
12. Музика О. Л. Ціннісна регуляція суб'єктної активності особистості / Олександр Леонідович Музика // Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України. – К., 2005. – Вип. 26 : в 4 т. – Т. 3. – С. 168–173.
13. Найдиффер Р. М. Психология соревнующегося спортсмена : [пер. с англ.] / Роберт М. Найдиффер. – М. : Физкультура и спорт, 1979. – 224 с.
14. Норакидзе В. Г. Влияние спортивной деятельности на формирование характера личности спортсмена / В. Г. Норакидзе // Психология и современный спорт : сб. науч. работ психологов спорта соц. стран. – М. : Физкультура и спорт, 1973. – С. 62–72.
15. Петровский А. В. Психология и время / Артур Владимирович Петровский. – СПб. : Питер, 2007. – 448 с. : ил. – (Мастера психологии).

16. Платонов К. К. Проблемы способностей / Константин Константинович Платонов. – М. : Наука, 1972. – 312 с.
17. Полонский И. Психологические проблемы неофициального общения подростков и юношей / И. Полонский // Социально-психологические проблемы личности и коллектива школьников и студентов : сб. науч. тр. / отв. ред. Л. И. Уманский. – Ярославль, 1976. – Вып. № 45. – С. 27–33.
18. Родионов А. В. Психодиагностика спортивных способностей / Альберт Вячеславович Родионов. – М. : Физкультура и спорт, 1973. – 216 с. : ил.
19. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с. : ил. – (Мастера психологии).
20. Степанский В. И. Роль субъективных критериев успешности результатов в регуляции деятельности / Виктор Иосифович Степанский // Вопросы психологи, 1984. – № 3. – С. 118–122.
21. Стратегії творчої діяльності : школа В. О. Моляко / [за заг. ред. В. О. Моляко]. – К. : Освіта України, 2008. – 702 с.

УДК 372.874:7.08

Олена Кириченко
м. Кіровоград

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА (до постановки проблеми)

В статье рассматриваются различные подходы гуманитарных наук к анализу художественного произведения, которые могут быть использованы в процессе обучения будущих учителей изобразительного искусства и могут помочь молодому специалисту как в развитии собственного аналитического мышления на основе использования полученных в ВУЗе знаний и в достижении высоких результатов при освоении изобразительной грамоты, так и в формировании интереса у школьников к урокам изобразительного искусства.

Ключевые слова: *искусствоведческий анализ, семиотический, культурологический подход, философско-эстетические концепции, психологический дискурс.*

The article considers various approaches to the analysis of the humanities art. They can be used in the training of future teachers of fine arts. They can help a young specialist in the development of their own critical thinking and to achieve high results in the development of visual literacy through the use of the knowledge acquired in college. They can help in the formation of interest in students to the lessons of art.